

ТЕРМИНИ ОТ ТИБЕТСКИЯ БУДИЗЪМ В БЪЛГАРСКОТО ЕЗИКОВО И КУЛТУРНО ПРОСТРАНСТВО ДНЕС

Мария Костова

В представяната тема има три основни понятия, взаимоотношенията между които е важно да бъдат изяснени: култура, език и религия.

Можем да кажем, че „култура” – това е материализиран възглед за себе си и света: музика, песни, танци, архитектура, наука, бит, традиции, кухня, взаимоотношения в семейството и обществото и т.н., т.е. в най-общ смисъл културата включва всички аспекти на живота. Природата, например, не е култура. Но отношението към нея е култура.

Какво е религията? Религията е възглед за себе си и света: какво съм аз, откъде идвам, къде отивам – от една страна, от друга – какво е светът, какви са нашите взаимоотношения? Както виждаме, дефинициите частично се припокриват, но религията е *духовен* възглед.

Разбира се, има и други духовни възгледи – философията, например, ни предлага такива.

Най-общо можем да кажем, че духовните възгледи са теистични и атеистични.

В традиционното разбиране религията е теистичен възглед: монотеистичен или политеистичен. „Теистичен възглед” означава, че признава съществуването на бог. Монотеистичната религия признава само един бог (християнство, ислям), а политеистичната религия приема, че има много богове.

Но не всички религии са теистични. Има и атеистични религии: т.е. те не считат, че най-важното нещо е бог. Такава религия е Будизмът.

Култура и религия: това взаимоотношение може да има два аспекта: 1) религията като култура; 2) културата като религия.

Ако, като туристи, отидем в Перу и разгледаме древните паметници на инките, сред които Храмът на Слънцето – светилище на

техния главен бог, за нас този религиозен паметник е култура, но за древните инки това е било религия. Дори и в България – ако сме християни – джамията за нас е култура, но за мюсюлманите е религия; ако не сме християни – манастирът и църквата възприемаме като култура, но за християните те са религия. В Тайланд будизмът за небудистите е култура, но за местното население – е религия.

Между религиите има и друга важна разлика, която е много съществена за изясняване на тяхната същност, а именно: едни от тях са религии на вярата, други са религии на преживяването. Религия на вярата означава – дори и да нямаш доказателства, приемаш нещата така, както ти ги кажат, и обикновено – както ти ги кажат свещените книги. Такива са християнството, юдаизмът, ислямът.

Религиите на преживяването не залагат на вярата. Те разчитат на директния опит и на валидни доказателства, и то лично преживени. Такава религия е, например, Будизмът. Създателят на това учение, Гаутама Буда, когато умираше, казал на учениците си: “На вярвайте на нищо, което съм казал, само защото аз съм го казал. Проверете всичко сами. Бъдете светлина за самите себе си.” [Нидал 2010: 13–20]

Разбира се, между отделните религии (отделните възгледи) има и други разлики – например, какви са техните цели. За да ги постигнат, практикуващите всяка религия използват различни методи, средства и практики.

Но, независимо от различията между тях, всички религии предлагат отговор на въпроса: какво е животът, какво е смъртта и как да постигнем вечния живот: основното предложение на религията се отнася до това – как да бъде постигнато безсмъртието. Това е основният въпрос на съществуването – толкова важен, че естествено, той определя и начина на живот и житейската активност. И, за да бъде утвърден или възхвален този възглед, се създават материални, текстови или звукови обекти, които човек, който не изповядва този възглед, възприема като култура. За съпричастните към него – това е религия.

Език и култура: в културата езикът е средство. *Език и религия:* в религията езикът е същност. Дори в Библията е казано: „В началото бе Словото”. Вибрацията на молитвите, вибрацията на мантрите – дори и да не разбира точното значение на думите, е връзката

между произнасящия ги и висшата същност, независимо от това как е разбирана тя в различните религии. Всички религии се отнасят с огромно внимание към езика и имат специални препоръки за това как езикът да бъде употребяван дори в ежедневното говорене.

Езикът на религията има два аспекта: език на духовните практики и език на възгледа. Езикът на духовните практики често съдържа езикови формули, които могат да бъдат неразбираеми дори за практикуващите – тъй като идват от езика – източник на религията (ако не е техен роден език).

Езикът на възгледа представя понятия и ги обяснява. Предмет на настоящата тема е именно езикът на възгледа.

Тибетски будизъм: това е форма на будизма, приета в Тибет през VI в. и съхранена и развивана там в продължение на векове. През 50-те години на XX век, след нахлуването на Китай в Тибет, тибетските религиозни водачи напускат страната си и се заселват като бежанци главно в Индия и други страни.

Това е моментът, в който модерният западен свят се среща с автентични будистки учения.

Будизмът възниква преди около 2450 години в Индия. Негов източник е Буда Шакямуни, постигнал Просветление – състояние на съвършена яснота и всезнание, под дървото Бодхи, и преподавал в продължение на 45 години. Неговите 84 000 оригинални поучения се съхраняват в 108-те тома на канона Канджур. Съществуват други 254 тома – канонът Танджур с коментари върху поученията на Буда.

Фундамент на будизма са четирите благородни истини: 1. Животът е пълен със страдание. 2. Страданието има причина. 3. Страданието може да има край. 4. Има път, който води към прекратяване на страданието. Буда преподавал, защото виждал страданието на съществата и открил, че коренът на това страдание е невежеството, а същността на невежеството е в това, че съществата приемат „аз” и „другите” като отделени един от друг. И, докато съществува това разделение, има вкопчване и отблъскване – искаме да имаме това, което харесваме и не желаем да имаме това, което не харесваме: това е вечното блъскане един в друг в тъмнината на самсара – кръгът на обусловеното съществуване. Буда видял страданието, видял причината за страданието, посочил пътя за освобождаване от

страданието и дал методи за това. И тъй като хората са различни – той дал и различни методи, които най-общо се обединяват в три групи (течения). Това са: **1. Теравада** (Хинаяна, Малката колесница) – представена главно в страните от югоизточна Азия (Шри Ланка, Камбоджа, Лаос, Тайланд, части от Виетнам, Бангладеш, Малайзия и др.), т.нар. Южен Будизъм. Счита се, че има около 100 млн. последователи. *Нейната цел е постигане на лично освобождаване от страданието.* **2. Махаяна** (Голямата колесница) е разпространена в Китай, Япония, Непал, Бутан, Индия, части от Виетнам, Тибет и др., т.нар. Северен Будизъм. *Нейната цел е постигане на освобождаване от страданието за благо на всички същества.* **3. Ваджраяна** (Диамантената колесница) се развива като част от Махаяна. Традиционно е разпространена главно в Тибет, Непал, Бутан и др., синоним на Тибетски будизъм. В Тибет Ваджраяна се счита за венец на учението на Буда. *Нейната цел е освобождаване на всички същества от страданието и то за много кратък период.*

Съществуват 4 школи в Тибетския будизъм: Нингма, Сакия, Кагю, Гелуг. Първите три са т.нар. стари школи, възникнали през VIII–XI век. Гелуг се появява през XIV век. Тя е най-известна, особено със своя духовен водач Далай Лама, тъй като е политически ангажирана и от нея се излъчват държавните лидери на Тибет, какъвто е Далай Лама. Първите три школи не се занимават с политика и не участват в политическото управление на страната (включително и в тибетското правителство в изгнание, действащо в Индия).

За всички школи в тибетския будизъм учителят има ключова роля: без него развитието на ученика и предаването на ученията е невъзможно. Ваджраяна не може да се учи по книги, а само чрез пряко предаване от учител на ученик. През вековете ученията се предават от учител на ученик и във всички школи тази връзка се пази изключително прецизно. Особено важно е това за Кагю, където учителят се приема за по-важен от Буда, тъй като без него ученията на Буда – колкото скъпоценни да са, не могат да стигнат до ученика. Кагю е “устно предаване” – ученията са “прошепнати на ухото” на ученика, който е достигнал нивото, за да ги разбере. Нингма, Сакия и Кагю са типични Ваджраяна-школи: главен техен метод е **медитацията – директният път**. Гелуг са по-близо до типичния Махаяна-

възглед: главен метод е **диспутът, постепенният път**. Между школите има разлики в детайли по отношение на възгледа, както и в конкретните методи, а също така и в конкретния източник на предаването на възгледа.

И четирите школи имат центрове в западни страни, като най-активно се развива Кагю.

Днес Тибетският будизъм е познат в България в два варианта:

А. *Религията като култура*. Тибетският будизъм се представя на българската публика чрез *книги* (издателство „Шамбала” и други): преводи на оригинални тибетски текстове, свързани с религиозни практики или с живота на високореализирани учители от Тибет, разкази на западни пътешественици за Тибет (Говинда 1991), (Шамбала 1998), (Шамбала 2001); *концерти* тибетска религиозна музика (<http://events>) *филми*, свързани с религията и с религиозните практики в Тибет –например, широко представеният у нас на голям екран световно известен филм на режисьора Нам Палин с оператор – българинът Рали Райчев „Самсара”. През 1993 г. двама тибетски монаси – Тензинг Лхаванг и Тенцин Гаши, бяха център на впечатляващо културно събитие в Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий” – изработване на *цветна пясъчна мандала* – религиозна картина на света, посветена на Авалокитешвара – Буда на съчувствието. *Тибетски лекари* посещават България и прилагат практики на тибетската медицина, която е пряко свързана с религията. Популярни личности от България посещават Тибет и разказват за това (<http:paper.standartnews.com>); съществува българска музикална формация „Тибетски сърца”. В Трявна, в Музея за източно и африканско изкуство, можем да видим първата в България уникална сбирка от изключително ценни произведения на тибетското изкуство, дарена от българския художник Златко Паунов, работещ в САЩ.

Б. *Културата като религия*. В България са официално регистрирани по Закона за вероизповеданията две будистки общности: „Диамантен път на Будизма” (<http://diamondway.bg/>) / и „Будистка общност в България” (<http://www.buddhistbg.org/>) „Диамантеният път на Будизма” /Ваджраяна/ е типичен Тибетски будизъм и представя школата Кагю. „Будистката общност в България” има общобудистка ориентация и официални връзки с школата Гелугпа на Н. Св. Далай Лама.

Практикувайки будизма, и двете общности имат за цел да изграждат и материални обекти: ступи (типични будистки паметници), центрове за духовни практики, ретрийт-центрове (места за медитативно уединение) и др., т.е. по този начин да създават *собствена, българска, будистка култура*.

В това отношение е особено активен Диамантеният път на Будизма (в България от 1993 година), където се практикува система от учения и методи, предавани непроменени в продължение на столетия от учител на ученик, под непосредственото ръководство на висококвалифициран учител (лама).

В България съществуват 5 големи центъра на Диамантения път в различни градове на страната, които развиват изключително активна дейност: превеждат и публикуват книги (Нидал 2004), (Нидал 2009), списания (Диамантен път на Будизма 2004), създават оригинални текстове (Атанасова 1998: 44–48), сборки от оригинални произведения на тибетското изкуство, провеждат лекционни и практически курсове, изложби, изграждат будистки архитектурни паметници и комплекси за свободен достъп. Има и много други по-малки, също много активни, групи. На картата на България Диамантеният път присъства в София, Русе, Варна, Шумен, Стара Загора, Пловдив, Петрич, Самоков, Асеновград и др.

Изграждането на материални обекти означава намерение за реално и трайно присъствие в българското културно и духовно пространство, т.е. появява се потенциал за влияние и промяна. Ето защо е важно да познаваме същността на това ново в исторически план явление за България. Има европейски страни, в които будизмът е една от официалните национални религии (например, Унгария). В Германия будизмът има много силно присъствие. В Русия от столетия има региони, които са изцяло будистки. Но за България това е изцяло ново явление. Историците казват, че при разкопки на българска територия са намирани будистки статуетки, но няма доказателства, че по нашите земи будизмът е познат и практикуван като религия.

Най-прекият път до същността на религията, споменат по-горе, е езикът. В практиките на тибетския будизъм се използват кратки фрази и текстове (мантри) без превод (на санскрит или тибетски). Те се повтарят многократно от практикуващите и така въздействат подсъзнателно върху техния ум, съдържайки енергията на хиляди

практикуващи преди тях. Такава, например, е известната мантра на Буда на съчувствието Авалокитешвара „ОМ МАНИ ПЕМЕ ХУНГ”. Счита се, че това е царицата на мантрите. Повтаряни многократно, шестте срички разтварят различни затъмнения и була в ума, например, сричката „ОМ” разтваря гордостта и егоизма, „МА” – ревността и завистта, „НИ” – привързаността и вкопчването, „ПЕ” – невежеството и объркването; „МЕ” – алчността и скъперничеството; „ХУНГ” – омразата и гнева. (Нидал 1997: 64)

От лингвистична гледна точка тези текстове могат да бъдат изследвани от специалисти по тибетски език и санскрит, но в България няма катедра по тибетски език.

Истинското значение на тези кратки езикови формули обаче се проявява в религиозната практика в единство с визуализация и/или с мелодия и като елемент от цялостен възглед.

Текстовете, представящи възгледа на Тибетския будизъм на български език, се превеждат от английски език, като това са текстове, които имат един източник: автентични текстове на тибетски, преведени в един вариант на английски, предназначен за центровете на Диамантения път в целия свят (около 600 в над 54 страни), след което от този вариант се превеждат на всички езици. Друг източник са директните коментари върху тибетски текстове от висококвалифицирани учители (лами), които преподават пряко на английски език и по този начин отново от английски език тези коментари се превеждат на различни езици, вкл. и на български език. Така, че съдържанието на информацията, предавана чрез езика, е максимално близко до (като целта е да бъде идентично с) източника. Т.е. текстовете не са свободно съчинени от български автори, а, идвайки по този път, те максимално достоверно предават същността на ученията на Диамантения път, наречени още Тантрайна или – колесницата на тантра. „Тантра” в смисъла на Тибетския будизъм означава *нишка, тъкане, тъкване, непрекъснатост*.

„*Тъкване*” е явлението, което наблюдаваме, изследвайки езика на Тибетския будизъм във връзка с български език. Това са термини в пряк превод чрез английски от тибетски и санскрит – думи, които в българския речник имат общоприето значение, а в новия контекст получават съвършено ново значение. Такъв пример са основните понятия в будисткия възглед – „ум” и „пустота”.

Тълковният речник на българския език дава следните обяснения на тези думи, които не са термини в български език: „**1.** Способност на човека да разсъждава, да познава, да помни; интелект, разум. *Остър ум.* **2.** Такава способност, развита във висока степен. *Голям ум. Блестящ ум.* **3. Прен.** Човек с развита способност да мисли, познава. *Един от големите умове на света.* **4. Прен. Разг.** Съвет, наставление. *Научавам го на ум. Давам ум.*” (<http://talkoven.onlinerechnik.com/duma/>)

Според речника към книгата „Как стоят нещата” (Нидал 2010: 203) посочените обяснения могат да се отнесат към непросветления ум – това е преживяване „на обичайния поток от физически и умствени впечатления”. Но фактичката същност на ума е „безгранично осъзнаване” (Нидал 2010: 203), неотделимо от пространството, изразяващо вътрешната и външната проява на нещата. Умът е всичко – той е субектът, обектът и действието. Всичко е ум – външните явления и вътрешните преживявания са неотделими. Обяснение според сп. „Будизмът днес”: ”сияйна светлина, пуста, но въпреки това съдържаща в себе си всичко, неразрушима и преминаваща от едно тяло в друго след всяка смърт и ново прераждане. Той съдържа цялата закодирана информация от всички прераждания, която се проявява в сегашния живот на съществата като съзряла карма. Целта на будистките практики е да се изчисти ума от тези натрупвания и той да бъде преживян в неговата истинска същност” (Будизмът днес 2000, 4).

„Пустота” също не е термин в български език. Според тълковния речник, значението на тази дума е: „**1.** Липса на живот; тишина. **2.** Пустош, необитаемо пространство. **3. Прен.** Изпразване на живота от смисъл, липса на духовен живот. *Обхваща го пустота.*” (<http://talkoven.onlinerechnik.com/duma/>). В Будизма „пустота” е термин и означава същността на ума, който е безграничен и ясен, съдържа потенциала да проявява и проявява всичко. Известен е цитатът от Буда „Формата е пустота. Пустотата е форма. Формата и пустотата са неотделими” (Нидал 2004: 125 (В различните школи на Тибетския будизъм терминът се дефинира по различен начин и има специфични термини, които се предават на тибетски: Рангтонг – пустота без нищо (умът е пуст от нещо); Шенгтонг – има пустота и осъзнаване на пустотата (т.е. пуст и още нещо); Детонг – има пустота, осъзнаване

и блаженство (т.е. умът е пуст, осъзнаващ и блажен). В Диамантения път понятието „пустота” има именно последното значение.

В тези два примера виждаме думи, които в български език не са термини, но във възгледа на Тибетския будизъм придобиват терминологично значение – то може да разшири съществуващото значение на български език („ум”) или да внесе свършено ново съдържание („пустота”).

По форма, съществуват три групи термини на Тибетския будизъм в български език: 1) такива, които използват български думи, за да предадат ново съдържание (както посочените) или формират комбинация от думи с ново, терминологично значение; 2) малко на брой термини – международни думи, обикновено от английски език; 3) термини от санскрит и тибетски, предавани без превод; 4) думи и изрази – обикновено собствени имена, предавани без превод от санскрит и/или тибетски и паралелно – с превод на български език.

Към първата група можем да отнесем, например, следните понятия-термини:

1) *бог* – според Будизма бог не съществува като първопричина и крайна цел на всичко, като всевиждаща, всемогъща и вечна сила. Понятието „Бог” в Будизма се отнася до една от шестте сфери на съществуване (богове, полубогове, хора, животни, адски състояния, прети-гладни духове), във всяка от които съществата попадат в резултат на определени действия и тенденции в своя ум. Сферата на боговете е сферата на гордостта. Сферата на асурите (полубоговете) е сферата на ревността и завистта. Сферата на хората е сферата на желанията и привързаността. Сферата на животните е сферата на глупостта. Сферата на адските състояния е гневът, а сферата на гладните духове е алчността. Независимо от предимствата, които съществуват в сферата на боговете, по своята същност тя не е посвършена от останалите сфери в самсара и не е освобождаване от страданието, което е крайната цел на Будизма. Ето защо в будизма боговете са същества, които също имат нужда от помощ.

2) *смущаващи чувства* – според будизма, в непросветления ум има две основни завеси: смущащите чувства и закостенелите идеи. Фактически, всички будистки практики са насочени към отстраняване на тези две завеси. Когато тази работа бъде свършена – се постига Просветлението и то не е нещо друго, освен това: собстве-

ният ни ум, пречистен от булата на смущаващите чувства и закоселените идеи.

Смущаващите чувства са: глупост – невежество, гордост, ревност – завист, алчност – привързаност, омраза – гняв. Те образуват 84 000 комбинации, водещи до страдание. Невежеството за тяхната същност – че те са илюзорни, е причината за това страдание. Чрез будистките практики не само може да се осъзнае тяхната пуста природа, но също така те да се трансформират в просветлени качества на ума, в петте просветлени мъдрости.

3) *Петте просветлени мъдрости*: в резултат на будистки практики можем да трансформираме петте смущаващи чувства в просветлени мъдрости: гневът се трансформира в *огледалната мъдрост*, която ни позволява да видим нещата такива, каквито са; гордостта се трансформира в *равнопоставящата мъдрост*, която ни позволява да видим, че всички същества са еднакви в своето желание да бъдат щастливи но непросветлените същества не знаят как да го постигнат и затова, вместо цветята, грабват кактусите, бодлите на които им носят нови страдания; привързаността се трансформира в *различаващата мъдрост*, която ни позволява да видим различните прекрасни качества на съществата; невежеството се трансформира във *всепроникваща мъдрост*; ревността се трансформира в *мъдрост на преживяването*.

4) *страдание* – основното състояние на съществата в самсара. Има три вида страдание: 1) страдание от страданието: състояние, в което натрупването на болка става нетърпимо; 2) страдание от промяната: че всичко, което се появява, ще изчезне, нищо – дори и най-приятните и любими неща, не може да бъде задържано завинаги; 3) невидимото страдание от невежеството – дължащо се на незнанието какво всъщност се случва (Нидал 1997: 152)

5) *невежество* – причината за цялото страдание. То е резултат от неспособността на ума да види сам себе си. Това, което прави Буда, е да ни даде ключ към освобождение от страданието, т.е. ключ към освобождение от невежеството – а това е знанието. Затова Буда преподава, той е учител. И фактически това, което предлага Тибетският будизъм, е обучение – с теория и практика. Ролите са две – учител и ученик. И различните школи в Тибетския будизъм предлагат различни методики – но основата е една и целта – също.

Към тази група отнасяме много други термини, напр.: *щастие, освобождаване, Просветление, корен* (трите корена), *скъпоценност* (трите скъпоценности); *4-те основни мисли; човешко тяло; аз-ти; закостенели идеи; радост; блаженство; Дърво, изпълняващо желанията* и др.

Относно съдържанието, важно е да се отбележи, че термините на български език предават основните, фундаментални понятия на будисткия възглед и в частност – на възгледа на Тибетския будизъм.

Втората група термини са чужди думи, обикновено от английски език, които са общоприети в света. Някои от тях се употребяват паралелно с превод на български език: *реинкарнация* (прераждане); *медитация* – будистки метод за работа с ума (пряко наблюдаване на истинската същност на ума), която се практикува индивидуално или групово; *дуализъм* – двойственост (разделението на аз – ти) като основна проява на невежеството според Будизма; *его* – разбрано като илюзия, концентрат от смущаващите чувства и закостенелите идеи; *Буда-аспекти* – различни прояви на просветления ум – съчувствие, мъдрост, защита и др.; *инициация* – посвещаване (вид будистка практика, осъществявана благодарение на връзката учител-ученик).

Третата група термини идват от санскрит и тибетски, които без превод, с обяснения в текста или в речник, се предават на български език. Някои от тях са широко известни, например: *карма* – закон за причина и следствие; *самсара* – кръгът на обусловеното съществуване; *лама* – будистки учител; най-висш принцип; *Дхарма* – ученията на Буда; *Нирвана* – състояние, в което преживяваме просветления ум като неразрушими и безгранични радост, свобода, безстрашие, любов и съчувствие; *бардо* – междинно състояние (например, между смъртта и новото прераждане); *ньондро* – основополагащи будистки практики; *дордже (ваджра)* – диамант, символ на мъжката активност и радост; *пурба* – ритуална кама, пронизваща смущаващите чувства; *лунг* – разрешение за практикуване, давано от учителя; *парамити* – шестте освобождаващи действия: щедрост, търпение, етика, радостни усилия, медитация и мъдрост; *мандала* – енергийно поле на Буда, Буда-аспект, учителя в Будизма или практикуващите; схематично или умствено представена вселена, изпълнена със скъпоценни неща; една от ньондро-практиките; специален диск,

използван в тази практика; *кайя*: *Нирманакайя*, *Дхармакайя*, *Самбхогакайя*, *Самбховикакайя* – четирите проявления на Буда; *Архат* – същество, което върви по пътя на Буда, за да постигне лично освобождение от самсара; *Бодхисатва* – същество, което върви по пътя на Буда, посвещавайки живота и активността си на всички чувстващи същества, за да бъдат доведени те до състояние на Освобождение и Просветление; *сутра* – словата на Буда, изречени от самия него; *самайя* – връзка между учител и ученик в Тибетския будизъм; *Пхова* – практика за подготовка за съзнателно пренасяне на съзнанието при умирање; *Буда* – същество, пробудено от съня на невежеството.

Както виждаме, по значение тези термини, преминали в български език пряко от санскрит и тибетски, се отнасят главно до будистката практика, до средствата, пътя и целта на Будизма в практически аспект. По форма те се подчиняват на граматичните правила на българския език, а по значение предават точно съдържанието от езика-източник.

Последната група термини, които отбелязахме, са главно собствени имена – на реално съществували в обозрим период от време или медитативно проявяващи се същества. С изключение на тези, които в момента съществуват реално, всички други обикновено се изобразяват в типичен тибетски стил като *тханки* (тибетски картини върху платно). Имената им на български език се предават в оригинал на тибетски или санскрит, като на български език се превежда значението на имената на Буда-аспектите, напр. *Авалокитешвара* (тиб. *Ченрезиг*) – *Любящи очи*; *Ваджраварахи* (*Дордже Памо*) – *Диамантена свиня*; *Кхорло Демчок* (*Чакрасамвара*) – *Най-висшето блаженство*; *Дордже Семпа/Ваджрасатва* – *Диамантен ум*; *Махакала* (*Бернагчен*) – *Черният плащ* и др.

Имената на реално съществуващи личности се предават пряко, но понякога с превод: *Падмасамхава* (*Гуру Ринпоче*); *Марпа Лодзава* – *Марпа Преводачът*.

Известно е, че Тибетският будизъм не мисионерства и не търси количество сред последователите си. Негов основен принцип е да се направи езеро, а лебедите ще дойдат сами.

Текстовете и ученията на Тибетския будизъм, до които имаме пряк достъп вече и на български език, без съмнение, са част от това езеро на дълбокото познание за себе си и за света. Те обогатяват

българското езиково и културно пространство с нови измерения, които почиват на основата на разбирането за единството на всички същества – за техния основен стремеж (стремежът към щастие), за тяхната еднаква природа (а това е тяхната Буда-природа) и за невежеството, поради което те не могат да постигнат това, към което се стремят – трайното щастие. Поради това свое разбиране за неразделимост, будизмът не отхвърля никого и е носител на дълбоко хармонизираща позитивност, която, в психологически аспект, има и защитна функция.

Няма речник, който да представя терминологията на Тибетския будизъм в български език, но в някои издания са приложени речници, напр. към книгата „Как стоят нещата” (Нидал 2010: 181–207), в списанието „Будизмът днес” (Будизмът днес 2002: 44–45) и др. Цялостно изследване върху тази терминология в български език е въпрос на бъдеще.

ЛИТЕРАТУРА

1. **Атанасова, 1998:** Е.Атанасова. Към върха на света. – В: Будизмът днес. Варна, 1998.
 2. **Будизмът днес, 2002:** „Будизмът днес”. Варна, 2002.
 3. **Говинда, 1991:** Лама Анагарика Говинда „Основи на тибетската мистика”. София, 1991.
 4. **Диамантен път на Будизма, 2004:** Диамантен път на Будизма. София, 2004.
 5. **Нидал, 1997:** Лама Оле Нидал „Навлизане в диамантения път”. София, 1997.
 6. **Нидал, 2004:** Лама Оле Нидал. „Великият Печат”. София, 2004.
 7. **Нидал, 2009:** Лама Оле Нидал „Буда и любовта”. София, 2009.
 8. **Нидал, 2010:** Лама Оле Нидал. „Как стоят нещата”. София, 2010.
 9. **Шамбала, 1998:** Шамбала. „Животът на Миларепа”. София, 1998.
 10. **Шамбала, 2001:** Шамбала. „Тибетска медитация”. София, 2001.
- <http://talkoven.onlinerechnik.com/duma/>
<http://www.diamondway.bg/>
<http://www.buddhistbg.org/>
<http://events.unity.bg/>
<http://paper.standartnews.com/bg/article.php?d=2006-09-15&article=160627>